

Γιάννης Ρίτσος (1909-1990)

12 ποιήματα για τον Καβάφη

Ο ΧΩΡΟΣ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Τὸ μαῦρο, σκαλιστὸ γραφεῖο, τὰ δυὸ ἀσημένια κηροπήγια,
ἢ κόκκινη πίπα του. Κάθεται, ἀόρατος σχεδόν, στὴν πολυθρόνα,
ἔχοντας πάντα τὸ παράθυρο στὴ ράχη του. Πίσω ἀπὸ τὰ γυαλιά του,
πελώρια καὶ περίσκεπτα, παρατηρεῖ τὸν συνομιλητὴ του,
στ' ἄπλετο φῶς, αὐτὸς κρυμμένος μὲς στὶς λέξεις του,
μέσα στὴν ἱστορία, σὲ πρόσωπα δικά του, ἀπόμακρα, ἄτρωτα,
παγιδεύοντας τὴν προσοχὴ τῶν ἄλλων στὶς λεπτὲς ἀνταύγειες
ἐνὸς σαπφείρου ποὺ φορεῖ στὸ δάχτυλό του, κι ὅλος ἔτοιμος,
γεύεται τὶς ἐκφράσεις τους, τὴν ὥρα ποὺ οἱ ἀνόητοι ἔφηβοι
ὕγραίνουν μὲ τὴ γλῶσσα τοὺς θαυμαστικὰ τὰ χεῖλη τους. Κ' ἐκεῖνος
πανοῦργος, ἀδηφάγος, σαρκικός, ὁ μέγας ἀναμάρτητος,
ἀνάμεσα στὸ ναὶ καὶ στὸ ὄχι, στὴν ἐπιθυμία καὶ τὴ μετάνοια,
σὰν ζυγαριὰ στὸ χέρι τοῦ θεοῦ ταλαντεύεται ὁλόκληρος,
ἐνῶ τὸ φῶς τοῦ παραθύρου πίσω ἀπ' τὸ κεφάλι του
τοποθετεῖ ἓνα στέφανο συγγνώμης κι ἀγιοσύνης.
«Ἄν ἄφεση δὲν εἶναι ἡ ποίηση, — ψιθύρισε μόνος του —
τότε, ἀπὸ πουθενὰ μὴν περιμένουμε ἔλεος».

Η ΛΑΜΠΑ ΤΟΥ

Ἡ λάμπα εἶναι ἡμερὴ, καλόβολη· τὴν προτιμᾷ
ἀπὸ ἄλλους φωτισμούς. Ρυθμίζεται τὸ φῶς της
ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς στιγμῆς, ἀνάλογα
μὲ τὴν αἰώνια, ἀνομολόγητην ἐπιθυμία. Καὶ πάντα,
ἢ μυρωδιὰ τοῦ πετρελαίου, μιὰ λεπτὴ παρουσία
πολὺ διακριτικὴ, τὶς νύχτες, σὰν γυρνᾷ μονάχος
μὲ τόση κούραση στὰ μέλη, τόση ματαιότητα
στὴν ὕφανση τοῦ σακκακιοῦ του, στὶς ραφὲς τῆς τσέπης
τόσο ποὺ κάθε κίνηση νὰ μοιάζει περιττὴ κι ἀφόρητη —
ἡ λάμπα, μιὰ ἀπασχόληση καὶ πάλι — τὸ φτιλί,
τὸ σπῖρτο, ἢ φλόγα ἢ κινδυνεύουσα (μὲ τὶς σκιές της
στὴν κλίνη, στὸ γραφεῖο, στοὺς τοίχους) καὶ προπάντων
ἐκεῖνο τὸ γυαλὶ — ἡ εὐθραυστη διαφάνειά του,
ποὺ σὲ μιὰ ἀπλὴ κι ἀνθρώπινη χειρονομία, ἀπ' τὴν ἀρχή,
σὲ ὑποχρεώνει: νὰ προφυλαχτεῖς ἢ καὶ νὰ προφυλάξεις.

Η ΛΑΜΠΑ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΛΥΚΑΥΤΕΣ

Καλησπέρα, λοιπόν· οί δυό τους πάλι, ενώπιος ενωπίω,
 ή λάμπα του κι αυτός, —τὴν ἀγαπάει, κι ἄς φαίνεται
 ἀδιάφορος κι αὐτάρεσκος· κι ὄχι μονάχα
 γιατί τὸν ἐξυπηρετεῖ, μὰ πιότερο, καὶ ιδίως,
 γιατί ἀξιώνει τίς φροντίδες του· —λεπτὴ ἐπιβίωση
 ἀρχαίων ἑλληνικῶν λυχνίων, μαζεὺει γύρω της
 μνημέες κ' εὐαίσθητα ἔντομα τῆς νύχτας, ἀπαλείφει
 ρυτίδες τῶν γερόντων, μεγεθύνει τὰ μέτωπα,
 μεγαλύνει τίς σκιές ἐφηβικῶν σωμάτων, ἐπιστρώνει
 μ' ἓνα μειλίχιο φέγγος τὴ λευκότητα κενῶν σελίδων
 ἢ τὸ κρυμμένο πορφυρὸ τῶν ποιημάτων· κι ὅταν,
 κατὰ τὸ λυκαυγές, τὸ φῶς της ὠχριάξει καὶ ταυτίζεται
 μὲ τὸ τριανταφυλλὶ τῆς μέρας, μὲ τοὺς πρώτους θορύβους
 ἀπ' τὰ ρουλὰ τῶν μαγαζιῶν, τὰ χειραμάξια, τοὺς ὀπωροπῶλες,
 εἶναι μιὰ εἰκόνα ἀπτὴ τῆς ἴδια του ἀγρυπνίας, κι ἀκόμη
 μιὰ γυάλινη γέφυρα, ποὺ πάει ἀπ' τὰ γυαλιά του
 ὥς τὸ γυαλὶ τῆς λάμπας, κι ἀπὸ κεῖ στὰ τζάμια
 τοῦ παραθύρου, ὥς ἔξω, ὅλο πιὸ πέρα —
 γυάλινη γέφυρα ποὺ τὸν κρατεῖ πάνω ἀπ' τὴν πολιτεία,
 μέσα στὴν πολιτεία, στὴν Ἀλεξάνδρειά του, ἐνώνοντας,
 μὲ τὴ δικὴ του τώρα βούληση, τὴ νύχτα καὶ τὴ μέρα.

ΤΟ ΣΒΗΣΙΜΟ ΤΗΣ ΛΑΜΠΑΣ

Ἔρχεται ἡ ὥρα τῆς μεγάλης κόπωσης. Θαμβωτικὴ πρωΐα,
 προδοτικὴ· — δείχνει τὸ τέλος κι ἄλλης νύχτας του, ὑπερθεματίζει
 τὴ στιλπνὴ τύψη τοῦ καθρέφτη, σκάβοντας μνησίκακα
 τίς χαρακιές δίπλα στὰ χεῖλη καὶ στὰ μάτια. Τώρα,
 δὲν ὠφελεῖ ἡ προσήνεια τῆς λάμπας ἢ τὸ κλείσιμο τῶν παραπετασμάτων.
 Συνείδηση ἄκαμπτη τοῦ τέλους πάνω στὰ σεντόνια ὅπου ψυχραίνει
 τὸ θερμὸ χνῶτο θερινῆς νυκτός, καὶ μένουν μόνον λίγοι κρῖκοι
 πεσμένοι ἀπὸ νεανικοὺς βοστρύχους — μιὰ κομμένη ἀλυσίδα —
 ἢ ἴδια ἐκείνη ἀλυσίδα — ποῖός τὴ σφυρηλάτησε; Ὅχι
 δὲν ὠφελεῖ ἡ ἀνάμνηση μήτε κ' ἡ ποίηση. Κι ὥστόσο,
 τὴν ὕστατη στιγμή, πρὶν κοιμηθεῖ, σκύβοντας πάνω ἀπ' τὸ γυαλὶ τῆς
 λάμπας
 νὰ φυσήσει τὴ φλόγα της, νὰ σβήσει πιά κι αὐτή, ἀντιλαμβάνεται
 ὅτι φυσάει κατευθεῖαν μέσα στὸ γυάλινο αὐτὶ τῆς αἰωνιότητος
 μιὰ λέξη ἀθάνατη, ἐντελῶς δική του, τὸ ἴδιο του τὸ χνῶτο — ὁ στεναγμὸς
 τῆς ὕλης.
 Ὡραία ποὺ ἡ καπνιά τῆς λάμπας εὐωδιάζει τὸ δωμάτιό του τὰ χαράματα.

ΤΑ ΓΥΑΛΙΑ ΤΟΥ

Ἀνάμεσα στὰ μάτια του καὶ τ' ἀντικείμενα στέκονταν πάντα
 τὰ ἐρμητικά γυαλιά του, τὰ προσεχτικά, τ' ἀφηρημένα,
 τὰ ἐποπτικά κ' ἐκλεκτικά — γυάλινο φρούριο ἀπρόσωπο,
 φράγμα καὶ παρατηρητήριο — δυὸ ὑδάτινες τάφροι
 γύρω στὸ μυστικό, τὸ ἀπογυμνωτικό του βλέμμα, ἢ μᾶλλον
 δυὸ δίσκοι ζυγαριᾶς ποὺ στέκεται — περίεργο — ὄχι κάθετη
 ἀλλὰ ὀριζόντια. Κ' ἔτσι πιά, μιὰ ζυγαριὰ ὀριζόντια
 τί θὰ μπορούσε νὰ κρατήσει ἐξὸν ἀπ' τὸ κενό, κ' ἐξὸν
 ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ κενοῦ, γυμνή, κρυστάλλινη, ἀπαστράπτουσα
 καὶ πάνω στὴ στιλπνότητά της ἡ πομπὴ ν' ἀντανακλᾶται
 τῶν ἔσω κ' ἔξω του ἰνδαλμάτων σὲ μιὰ ζυγιασμένη ἐνότητα
 τόσο ὑλική, τόσο ἄφθαρτη, ποὺ ἀκέραιο τὸ κενὸ ἀναιροῦσε.

ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ

«Ἐκφραση — λέει — δὲ σημαίνει νὰ πεῖς κάτι,
 ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ μιλήσεις· καὶ τὸ νὰ μιλήσεις
 σημαίνει ν' ἀποκαλυφθεῖς· — πῶς νὰ μιλήσεις;»
 Κ' ἔγινε τότε τόσο διάφανη ἡ σιωπὴ του.
 ποὺ κρύφτηκε ὅλος πίσω ἀπ' τὴν κουρτίνα
 κάνοντας πῶς κοιτάζει ἀπὸ τὸ παράθυρο.
 Μά, ὡς νᾶνιωσε τὸ βλέμμα μας στὴ ράχη του,
 ἔστρεψε βγάζοντας τὸ πρόσωπό του ἀπ' τὴν κουρτίνα
 σὰ νὰ φοροῦσε ἓνα λευκό, μακρὸν χιτῶνα,
 κάπως ἀστεῖον, κάπως παρότραιρον στὴν ἐποχὴ μας,
 καὶ τῷθελε (ἢ τὸ προτιμοῦσε) ἴσως νομίζοντας
 πῶς ἔτσι, κατὰ κάποιο τρόπο, θὰ παραπλανοῦσε
 τὴν ὑποψία μας, τὴν ἐχθρότητά μας ἢ τὴ λύπη μας
 ἢ πῶς μᾶς χορηγοῦσε κάποιο πρόσχημα
 γιὰ τὸν μελλοντικό (ποῦχε μαντέψει) θαυμασμό μας.

ΠΕΡΙ ΜΟΡΦΗΣ

Εἶπε: «Ἡ μορφὴ δὲν ἐφευρίσκεται μήτε ἐπιβάλλεται·
 ἐμπεριέχεται στὴν ὕλη της κι ἀποκαλύπτεται κάποτε
 στὴν κίνησή της πρὸς τὴν ἔξοδο». Κοινοτοπίες, εἶπαμε,
 ἀοριστολογίας — τί ἀποκαλύψεις τώρα; Αὐτὸς δὲ μίλησε ἄλλο·
 ἔκλεισε τὸ σαγόνι του μέσα στὰ δυὸ του χέρια σὰ μιὰ λέξη
 ἐντὸς εἰσαγωγικῶν. Τὸ ταιγάρο του ἀμφίθυμο ἀπόμεινε
 στὰ κλεισμένα του χεῖλη — μιὰ λευκὴ φλεγόμενη κεραία
 ἀντὶ ἀποσιωπητικῶν, ποὺ πάντα τὰ παρέλειπε ἐκ συστήματος
 (ἢ μήπως ἀσυναίσθητα;) ἀποσιωπώντας τὴ σιωπὴ του.

Στή στάση αυτή, μᾶς φάνηκε, ἔτσι ἀόριστα, πῶς ἀγρυπνοῦσε
 σ' ἓνα μικρό, σιδηροδρομικὸ σταθμό, κάτω ἀπ' τὸ ὑπόστεγο,
 ἐκεῖ πού συναντιοῦνται στιγμιαῖα, μιὰ νύχτα τοῦ χειμῶνα,
 μοναχικοὶ ταξιδιώτες, μ' ἐκείνη τὴ γεύση τοῦ κάρβουνου
 ἀπ' τὸ ἀκατόρθωτο τοῦ ταξιδιοῦ, κι ἀπ' τὸ ἀμοιβαῖο ἀπέραντο
 τῆς μυστικῆς τους προαιώνιας φιλίας. Ὁ καπνὸς τοῦ τραίνου
 στεκόταν ἡσυχος πάνω ἀπ' τοὺς δυὸ ὀριζόντιους κώνους
 τῶν προβολέων, συμπαγῆς καὶ γλυπτικός, ἀνάμεσα
 σὲ δυὸ χωρισμούς. Αὐτὸς ἔσβησε τὸ τσιγάρο του κ' ἔφυγε.

ΠΑΡΑΝΟΗΣΕΙΣ

Αὐτὰ τὰ διαφορούμενά του, ἀφόρητα· μᾶς βάζουν σὲ δοκιμασία·
 κι ὁ ἴδιος ἐπίσης δοκιμάζεται· προδίδεται ὀλοφάνερα.
 ἡ ἀσάφειά του, ὁ δισταγμὸς του, ἡ ἄγνοια, ἡ δειλία του
 κ' ἡ ἑλλείψη σταθερῶν ἀρχῶν. Σίγουρα, πάει νὰ μᾶς ἐμπλέξει
 στὴν ἴδια του περιπλοκή. Κι αὐτὸς κοιτοῦσε κάπου πέρα
 γενναιοφρων τάχα κ' ἐπιεικῆς (ὅπως αὐτοὶ ποῦχουν ἀνάγκη ἐπιεικειᾶς
 μ' ὀλόλευκο πουκάμισο, μ' ἄψογο μολυβὶ κοστούμι
 κ' ἓνα χρυσάνθεμο στὴν κομβιοδόχη. Ὡστόσο,
 σὰν ἔφυγε, στὴ θέση ὅπου στεκόταν, διακρίναμε στὸ πάτωμα
 μιὰ μικρὴ, κατακόκκινη λίμνη, ὥραϊα σχεδιασμένη,
 σὰν χάρτης περίπου τῆς Ἑλλάδος, σὰν μικρογραφία τῆς ὑδρογείου
 μ' ἀρκετὲς ἀφαιρέσεις καὶ μεγάλες ἀνακρίβειες συνόρων,
 — μὲ σύνορα σχεδὸν σβησμένα μὲς στοῦ χρώματος τὴν ὁμοιομορφία —
 μιὰ ὑδρόγειος σ' ἓνα κατάκλειστο, λευκὸ σχολεῖο, μῆνα Ἰούλιο,
 πού λείπουν ὅλοι οἱ μαθητές, σὲ μιὰ ἐξοχὴ ἐκτυφλωτικὴ, παραθαλάσσια.

ΛΥΚΟΦΩΣ

Τὴν ξέρεις κείνη τὴ στιγμή τοῦ θερινοῦ λυκόφωτος
 μὲς στὸ κλειστὸ δωμάτιο· μιὰ ἐλάχιστη ρόδινη ἀνταύγεια
 διαγώνια στὸ σανίδωμα τῆς ὀροφῆς· καὶ τὸ ποίημα
 ἡμιτελὲς ἐπάνω στὸ τραπέζι — δυὸ στίχοι ὅλο-ὅλο,
 μιὰ ἀθετημένη ὑπόσχεση γιὰ ἓνα ἐξαίσιο ταξίδι,
 γιὰ κάποια ἐλευθερία, κάποια αὐτάρκεια,
 γιὰ κάποια (σχετικὴ, φυσικὰ) ἀθανασία.

Ἐξω στὸ δρόμο, ἡ ἐπίκληση κιόλας τῆς νύχτας,
 οἱ ἀνάλαφροι ἴσκιοι θεῶν, ἀνθρώπων, ποδηλάτων,
 ὅταν σκολᾶνε τὰ γιαπιά, κ' οἱ νέοι ἐργάτες
 μὲ τὰ ἐργαλεῖά τους, μὲ τὰ βρεγμένα, ἀκμαῖα μαλλιά τους,
 μὲ λίγες πιτσιλιὲς ἀσβέστη στὰ φθαρμένα τους ροῦχα
 χάνονται στῶν ἐσπερινῶν ἀτμῶν τὴν ἀποθέωση.

Ὅκτ' κρίσιμοι κτύποι στὸ ἐκκρεμές, πάνω ἀπ' τὴ σκάλα,
 σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ διαδρόμου — κτύποι ἀμείλικτοι
 ἀπὸ σφυρὶ ἐπιτακτικό, κρυμμένο πίσω ἀπὸ τὸ κρύσταλλο
 τὸ σκιασμένο· καὶ ταυτόχρονα ὁ αἰώνιος θόρυβος
 ἐκείνων τῶν κλειδιῶν ποὺ δὲν κατόρθωσε ποτέ του
 νὰ ἐξακριβώσει ἂν ξεκλειδώνουν ἢ ἂν κλειδώνουν.

ΥΣΤΑΤΗ ΩΡΑ

Ἕνα ἄρωμα ἔμενε στὴν κάμαρά του, ἴσως μονάχα
 ἀπ' τὴν ἀνάμνηση, μπορεῖ κι ἀπ' τὸ παράθυρο
 μισάνοιχτο στὴν ἐαρινὴ βραδιά. Ξεχώρισε
 τὰ πράγματα ποὺ θᾶπαιρνε μαζί του. Σκέπασε
 μ' ἓνα σεντόνι τὸν μεγάλο καθρέφτη. Κι ἀκόμη
 στὰ δάχτυλά του ἐκείνη ἡ ἀφή εὐμελῶν σωμάτων
 κ' ἡ ἀφή, ἡ μοναχική, τῆς πέννας τοῦ — ὄχι ἀντίθεση·
 ὑπέρτατη ἔνωση τῆς ποιήσεως. Δὲν ἤθελε
 νὰ ἀπατήσει κανέναν. Πλησίαζε τὸ τέλος. Ρώτησε
 ἀκόμη μιὰ φορὰ: «Εὐγνωμοσύνη τάχα, ἢ θέληση
 εὐγνωμοσύνης;» Κάτω ἀπ' τὸ κρεβάτι του πρόβαιναν
 γεροντικές οἱ παντόφλες του. Δὲ θέλησε
 νὰ τις σκεπάσει — (ὦ, βέβαια, ἄλλοτε). Μονάχα,
 σὰν ἔβαλε τὸ κλειδάκι στὴν τσέπη τοῦ γιλέκου του,
 κάθησε πάνω στὴ βαλίτσα του, καταμεσίς τῆς κάμαρας,
 ὀλομόναχος, κι ἄρχισε νὰ κλαίει, γνωρίζοντας,
 πρώτη φορὰ μὲ τόση ἀκρίβεια, τὴν ἀθωότητά του.

META ΘΑΝΑΤΟΝ

Πολλοὶ τὸν διεκδικοῦσαν, διαπληκτίζονταν τριγύρω του,
 μπορεῖ κ' ἐξαιτίας τοῦ κοστουμιοῦ του — παράξενο κοστούμι,
 ἐπίσημο, ἐπιβλητικό, μὲ κάποια χάρη ωστόσο,
 μὲ κάποιο ἀέρα, σὰν ἐκεῖνα τὰ φανταστικά τῶν θεῶν
 ὅταν συναναστρέφονταν ἀνθρώπους — μεταμφιεσμένοι,
 κ' ἐνῶ μιλοῦσαν τὰ κοινά, μὲ κοινὴ γλώσσα, αἰφνίδια
 φούσκωνε μιὰ πτυχή τοῦ ἐνδύματός τους ἀπ' τὸ χνῶτο
 τοῦ ἀπείρου ἢ τοῦ ὑπερπέραν — ὅπως λένε.

Διαπληκτίζονταν, λοιπόν. Αὐτὸς τί νᾶκανε; Τοῦ σκίσαν
 ροῦχα κ' ἐσώρρουχα, τοῦ σπάσαν καὶ τὴ ζώνη. Ἀπόμεινε
 ἓνας κοινός, γυμνὸς θνητός, σὲ στάση συστολῆς. Οἱ πάντες
 τὸν ἐγκατέλειψαν. Κ' ἐκεῖ ἀκριβῶς μαρμάρωσε. Μετὰ ἀπὸ χρόνια,

στή θέση αὐτὴ ἀνακάλυψαν ἓνα περίλαμπρο ἄγαλμα
γυμνό, ὑπερήφανο, ὑψηλό, ἀπὸ πεντελίσιο μάρμαρο,
τοῦ Αἰώνιου Ἐφήβου τοῦ Αὐτοτιμωρούμενου — ἔτσι τὸ ἀποκάλεσαν·
τὸ σκέπασαν μὲ μιὰ μακριὰ λινάτσα, κ' ἐτοιμάζανε
μιὰ τελετὴ πρωτοφανῇ γιὰ τὰ δημόσια ἀποκαλυπτήρια.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ

Αὐτὸς ποὺ πέθανε, εἶταν, πράγματι, ἔξοχος,
μοναδικός· μᾶς ἄφησε ἓνα μέτρο ὑπέροχο
νὰ μετρηθοῦμε καὶ προπάντων νὰ μετρήσουμε
τὸ γείτονά μας· — ὁ ἓνας τόσοσ δὰ
πολὺ κοντός, ὁ ἄλλος στενός, ὁ τρίτος
μακρὺς σὰν ξυλοπόδαρος· κανένας
μὲ κάποια ἀξία· τίποτα, μὰ τίποτα.
Μονάχα ἐμεῖς ποὺ χρησιμοποιοῦμε ἐπάξια
αὐτὸ τὸ μέτρο — μὰ ποιοῦ μέτρο λέτε; —
αὐτὸ ἔναι ἡ Νέμεσις, τὸ ξίφος τοῦ Ἀρχαγγέλου,
τὸ ἀκονίσσαμε κιόλας, καὶ τώρα μποροῦμε
ἀράδα ν' ἀποκεφαλίζουμε τοὺς πάντες.

ΑΘΗΝΑ, Φθινόπωρο 1963